

В. І. Ляшенко
академік АЕН України
м. Донецьк

ЧИ СТАНЕ УКРАЇНА ПОЛЬЩЕЮ ХХІ СТОЛІТТЯ? (Досвід компліації в умовах окупації)

Два десятки польських інтелектуалів у серпні 2014 р. підписали звернення до урядів країн Європи із закликом зупинити агресію Росії в Україні. Вони застерігають від політики потурання агресорові і повторення подій 1939 року. Як повідомляє Цензор.Нет з посиланням на dw.de [6], польські інтелектуали закликають уряди країн ЄС зупинити агресію Росії в Україні, порівнюючи окупацію Криму, конфлікт на Донбасі і реакцію Європи на це з 1939 роком, коли почалася Друга світова війна. Звернення підписали двадцять відомих поляків. Серед них - колишній в'язень концтабору "Освенцим" і колишній міністр закордонних справ Польщі Владислав Бартошевський, режисер і лауреат премії "Оскар" Анджей Вайда, письменниці Дорота Масловська, Ольга Токарчук і інші. Приводом для написання листа стало наближення сумної історичної дати - 1 вересня 1939 війська Німеччини, а дещо пізніше і СРСР, вторглися в Польщу, що ознаменувало початок Другої світової війни.

Представники польської інтелектуальної еліти нагадують про політику потурання агресорові, яку здійснювали Франція і Великобританія напередодні Другої світової війни і яка вважається однією з причин початку війни. "Подібна егоїстична і короткозора політика європейців по відношенню до агресора не повинна повторитися. Сьогоднішній розвиток подій і раптове збільшення напруги нагадують ситуацію 1939 року. Агресивна держава Росія окупувала частину території свого меншого сусіда - Крим", - вказано в зверненні [Цит. по: 6]. Європа повинна терміново вибудувати нову реалістичну політику на сході континенту - Ostpolitik, вважають підписанти і пропонують урядам країн ЄС здійснити ряд конкретних кроків. На їх думку, Франція повинна відмовитися від продажу Росії вертольотоносців типу "Містраль" і продати їх НАТО або ЄС. Німеччину закликають зменшувати залежність від російського газу і впливу ділових стосунків з Росією на політику. Усі країни Європи закликають надавати гуманітарну допомогу утікачам з Донбасу і економічно підтримувати Україну.

Україна має право захищати свої території і громадян від зовнішньої агресії, застосовуючи армію, констатують автори звернення. Вони нагадують, що на Донбасі з початку 1990-х років не було жодного насильницького конфлікту, поки Володимир Путін не випустив туди "псів війни". Підтримувати з Росією бізнес-стосунки в звичайному режимі зараз означає поставити на карту життя тисяч українців і росіян, пишуть польські інтелектуали. На їх думку, відсутність рішучої політики відносно Росії може привести до того, що ще сотні тисяч людей стануть біженцями, а загроза "путінського імперіалізму" пошириться на інші країни.

Раніше це було лише теорією: загравання західних демократій із Гітлером... прагнення капіталу Франції, Британії та США до взаємовигідних відно-

син із німецькими одержавленими промисловими концернами... нехиті англійської та французької молоді навіть думати про війну задля виконання міжнародних зобов'язань своїх держав... освистаний в Оксфорді та Кембриджі Черчилль, який говорив про всевітню небезпеку, яка йде від нацистської Німеччини... І, зрештою, Адольф Гітлер, визнаний у 1938 році журналістами (і зовсім не геббельсівськими, а американськими!) «провідним миротворцем». Ну, а далі, вже в останні тижні перед початком війни - постійні намагання лідерів Франції і Британії домовитися з Гітлером та натиснути на союзну Польщу, щоб та задовольнила німецькі вимоги - віддала Гданськ і так званий «коридор» між основною територією Третього Райху і Східною Пруссією. А на додачу погодилася на переговори про повернення Німеччині частини Сілезії - мовляв, тамтешнє населення у своїй більшості дуже любить Гітлера. І навіть за десять днів до вторгнення нацистів до Польщі британський уряд продовжував твердити, що, мовляв, у новітній суперечці між Німеччиною та Польщею немає нічого, що могло б виправдати застосування сили. Наче то була просто «суперечка», в якій рівнозначно винні обидві сторони...

«Раніше це було лише теорією. Сьогодні українці не зі своєї волі отримали можливість поєднати тим чи іншим способом свої абстрактні історичні знання з гострими відчуттями, спричиненими конкретним політичним моментом. Скажімо, потрапивши під обстріл «Градів», завезених на Донбас за велінням великого кремлівського вождя "світового політика 2011 року" за визначенням американського журналу "Time". Чи ховаючи рідну людину, вбиту вояками «Русского Райха»... пробачте, «русского мира». Чи гинучи від обстрілу російських танків на землі України. Під невпинний акомпанемент заяв європейських демократичних лідерів про їхню «велику стурбованість ситуацією» та «необхідність домогтися миру». Уявіть собі: навіть 23 серпня 1939 року британський прем'єр Невіль Чемберлен, дізнавшись про Кремлівський пакт між двома найбільшими тоталітарними державами, підписаний Молотовим і Ріббентропом, не знайшов інших слів, крім того, що, мовляв, «в Англії вважають, що для блага Європи необхідно є британсько-німецька співпраця». Того ж дня під час засідання французького уряду міністр закордонних справ Жорж Бонне прямо заявив: «Чи повинні ми сліпо дотримуватись союзу з Польщею? Чи не було б краще, навпаки, підштовхнути Польщу до компромісу?». Тобто до передачі Німеччині значної частини території включно з виходом до Балтики, що мало б наслідком утрату Річчю Посполитою своїх портів і військово-морських сил. А наступного дня міністр закордонних справ Британії Галіфакс у виступі в Палаті лордів заявив: «Ми не думаємо вимагати від Німеччини, щоб вона жертвувала своїми національними інтересами». У відповідь Гітлер 25 серпня 1939 р. запросив до себе британського та французького пос-

лів і довго розповідав їм, як він прагне дружити і співпрацювати з західними демократіями, що йому огидна сама думка про війну з ними і що цій співпраці заважає лиш осоружна Польща, штучно змайстрована зі шматків трьох імперій; от розв'яжеться (очевидно, самопливом) польське питання – і настане в Європі мирна тиша.

І навіть тоді, коли вранці 1 вересня 1939 року бомбардувальники Люфтваффе завдали масованого удару по промисловим центрам і залізничним вузлам Речі Посполитої, а танки і бронетранспортери Вермахту перетнули кордон і ринули вглиб Польщі, у столицях західних демократій ще чутно було голоси про необхідність зупинитися... домовитися... замиритися... жити дружно... А коли Друга світова війна таки розпочалася, то на Західному фронті перші півроку вона була «дивною» – фактично без бойових дій. Британські літаки розкидали над Німеччиною агітаційні листівки, французькі вояки на «лінії Мажино», яка вважалася неприступною, грали в футбол. Воював, і героїчно, на теренах усіх океанів, лише британський флот – адже командування Адміралтейством уряд змушений був віддати Вінстону Черчиллю. І той зумів знешкодити майже всі німецькі крейсери-рейдери, які діяли на океанських шляхах сполучення, і мінімізувати загрозу морської блокади Британських островів підводними човнами Крігсмаріне. А реальної допомоги Польща, яка чинила опір понад місяць, так і не дочекалася. Це не було випадковістю. Мудрагелі з урядів Британії та Франції вирішили змусити Німеччину піти на мир за допомогою економічних важелів. Мовляв, якщо перерізати шляхи експорту до Третього Райху стратегічно необхідних матеріалів і продовольства, то військова промисловість зупиниться, а голодні народні маси повстануть проти Гітлера. От тільки не було враховано, що від свого нового союзника Сталіна нацистський фюрер отримає чимало з того, що йому потрібно для війни. А також союзна, але до часу нейтральна Італія буде закуповувати у західних демократій буквально все, що завгодно – і їй продаватимуть затребуване, бо ж вона нейтральна. Крім того, німецький народ у ті часи настільки вірив у геній свого фюрера (за даними спецслужб, рівень підтримки Гітлера перевищував 90%), що був готовий зятягнути паски в надії на майбутні молочні ріки з киселевими берегами після «воз'єднання всіх арійців у межах однієї Германської держави». Ну, а коли Гітлер накопичив достатні сили, він прийшов узяти те, що йому було потрібно, до Осло й Амстердама, Брюсселя й Парижа, Белграда й Афін. Після того європейських капітулянтів та миротворців замінили Черчилль і де Голль, але можливість зупинити фюрера швидкими й ефективними діями була втрачена – попереду постала довготривала й кривава війна. Та війна, про передені і початок якої ми досі знали лише з теорії...

Утім, останнє твердження стосується не всіх українців. Адже 1 вересня 1939 року німецькі літаки бомбардували, поміж інших міст, і Львів, Луцьк, Сарни, Тернопіль, Дрогобич; у складі Війська Польського вогнем німецькі танки зустріли 100 тисяч українців. Так, ті, хто тоді вів бій із нацистами, уже відійшли у вічність, але їхні діти та онуки, які пам'ятають розбомблені Люфтваффе будинки, вокзали й лікарні, ще живуть серед нас. І знову над ними нависла та сама загроза, тільки вже не від нацистського, а від іншого фюрера; і знову історія повторюється, коли радіо й телебачення приносять їм вістки про «глибоку стурбованість», «економічні санкції» та «необхідність взаємних поступок та досягнення миру на основі компромісів». А тим часом, вельми ймовірно, у

глибокій таємниці російські генштабісти розробляють плани просування «руського мира» далі на Захід, до Вільнюса й Варшави, Братислави і Праги. І хто їх спинить? Ані Черчилль, ані де Голль у нинішній Європі не видно, чи не так?» [10].

Хтось, можливо, скаже, що це надто розширене трактування, але факти вперто переконують: нинішні події на Сході України – останні спалахи війни, що розпочалася рівно 100 років тому. Світової війни, в епіцентрі якої волею історії опинилася Україна. Здається, немає потреби нагадувати, з чого все почалося, але розставити крапки над «і» все ж таки варто. Отже, на початок ХХ століття у світі склалася система взаємозалежностей: вільних земель не залишилося, всі вони – як власні території, так і заморські колонії – виявилися розподіленими здебільшого між кількома надпотужними державами, тож подальша боротьба за ринки збуту й сировинну базу була неминучою. До того ж логіка об'єктивних інтересів накладалася на логіку суб'єктивних забобонів і фобій, адже переважну частину бкторів становили держави, побудовані, попри певну модернізацію, на середньовічних засадах: більшість із них були монархіями – конституційними або абсолютними.

Припустімо, Франція потерпала від комплексів ганебної поразки й утрачених земель (Ельзас-Лотарингія) у Франко-пруській війні 1870–1871 років. Припустімо, Британія намагалася зміцнити свій статус володарки морів – імперії, над якою ніколи не заходить сонце. Припустімо, Німеччина страждала від запізнення до розподілу пирога (до речі, творець імперії Отто Бісмарк за 40 років до того свідомо уникав змагання за колонії, вважаючи, що таким чином обезпечить свою країну від конфліктів). Припустімо, Австро-Угорщина сподівалася утримати різномірні за мовою, культурою й розвитком провінції в межах морально застарілого – нехай з елементами демократії – державного утворення. І, схоже, лише Росія серед основних гравців керувалася не прагматичними міркуваннями, а ірраціональними ідеологічними мотивами: стати «парасодем» для всіх слов'янських народів, центром східнохристиянського світу, оволодіти нарешті предметом obsесивної манії – Константинополем.

Привід для війни не такий уже формальний: організатор замаху на ерцгерцога Франца Фердинанда, начальник сербської розвідки полковник Драгутин Димитрієвич був за сукупністю заслуг ще й агентом російського генштабу. Таким чином, відповідальність за вбивство спадкоємця австро-угорського престолу падала не лише на Сербію, а й на Росію – саме так це й сприйняли в Берліні та Відні, що викликало відповідну, фактично адекватну, реакцію. Наступна війна стала випробуванням на міцність для архаїчних державних організмів трьох європейських імперій та однієї азійської, якого жодна з них не витримала. Десять мільйонів людських жертв, десятки мільйонів інвалідів, незбагненні матеріальні втрати, гуманітарна катастрофа на величезних територіях – ось який результат мала демонстрація соціально-політичного анахронізму й інфантильності на міжнародному рівні. Україна в цьому пасьянсі була не першим, але й не останнім пунктом суперечок хоча б з огляду на її географічне становище, природні, економічні та демографічні характеристики. Щоправда основні учасники конфлікту сприймали її радше як об'єкт, аніж суб'єкт міжнародної політики, але передумови для суб'єктності в неї вже на той момент були фактично не менші, ніж у Польщі, Угорщини чи будь-якої іншої країни, яка з'явилася на континенті за підсумками війни.

«Власне, так і сталося: Україна як держава народилася, точніше, відродилася. Стверджувати, що це сталося внаслідок інтриги Габсбургів чи Гогенцоллернів, — означає вдаватися до примітивного повторення імперської казочки. Те, що УНР, Гетьманат чи Директорія були недосконалими з погляду ідеології та менеджменту, не робить їх унікальними — через ті самі «хвороби зростання» пройшли всі новітні держави Європи. Ну а сучасні події допомагають до кінця усвідомити, що так звана громадянська війна, внаслідок якої Україна втратила державність, щойно її здобувши, — такий самий міф, як і нинішній московський пропагандистський штамп: ідеться про пряму інтервенцію сусідньої країни з подальшими анексією та колонізацією.

Керівництво комуністичної Росії попервах дало УРСР досить широку культурну автономію, проте це свідчить не так про добру волю Леніна чи Сталіна, як про визнання України як такої — її сили й потенційної небезпеки для імперії нового зразка. Можна сперечатися, наскільки виправданою була співпраця наших національних еліт із колоніальною адміністрацією, але, вочевидь, вона була широкою. Тільки широкі маси на це не купилися. Московські лідери боялися недарма: Україна (точніше, та її частина, яка залишилася під Москвою) стала для центрального уряду головним боєм, осередком постійної збройної боротьби. Останнім часом завдяки популярному роману згадали про феномен Холодноярської республіки — довготривалого антибільшовицького повстання на Черкащині. Але не слід забувати, що впродовж усіх 1920-х кількість збройних виступів проти радянської влади в Україні сягала сотні щороку! Українці боролися за свободу, і тільки знесилення нації внаслідок Голодомору (який, вочевидь, задля цього й було організовано) покляло край активній фазі спротиву.

Вочевидь, немає потреби нагадувати про унікальну сторінку в історії не лише України, а й цілої Європи: діяльність Української повстанської армії під час і після Другої світової. Єдине, що слід зайвий раз підкреслити: партизанська війна, яка тривала понад 10 років, мала не локальний, а загальноукраїнський характер. У повстанських загонах брали участь вояки зі Сходу, а підрозділи УПА успішно діяли за межами західних областей. Після жорстокого придушення визвольного руху керівництво радянської імперії взяло курс на асиміляцію українців у межах концепції « нової історичної спільноти»: практика замовчування та фальсифікації історії, утисків національної культури й мови сягнула свого піка вже в останні десятиліття СРСР. І все ж, попри всі зусилля, українці не заспокоювалися, постійно виникали вогнища спротиву, тепер уже здебільшого морального. Саме наявність внутрішньої опозиції, яка часом виходила на поверхню у вигляді чи то виступів дисидентів, чи то творів патріотично налаштованих митців, зумовила внутрішню готовність України, здавалося б, до ноги вичищеної від « буржуазного націоналізму», до національного дискурсу й творення (відтворення) власної держави після розпаду СРСР.

Утім, упродовж останніх 23 років колишня метрополія не полишала спроб повернути собі ласий шматок, удаючись до економічної окупації, втягнення до політичного альянсу, нарешті, прямого силового тиску, тобто війни. Знову ж таки йшлося не так про практичні міркування, як про ідеологічну матрицю. Найкраще її сформулював 20 років тому гурт сучасної політології Збігнев Бжезінський: «Без України Росія перестала бути імперією, а з Україною, підкупленою, а згодом підкореною, Росія автоматично перетворюється на імперію». У тім-то й річ, що РФ

не хоче відмовитися від статусу імперії й пройти той шлях, який решта сусідів по континенту рушила якраз століття тому. Ось у якому сенсі можна розуміти війну, кінець якої ми переживаємо. Вона почалася в 1914 році й пройшла низку етапів: ліквідація монархій (Перша світова), розпад імперій (Друга світова), становлення громадянських суспільств (холодна війна). Ось чому для всієї Європи має першочергове значення перемога України над Росією в цій останній, вирішальній стадії війни: вона означатиме капітуляцію імперської моделі розвитку, відмову від парадигми XIX століття й наближення впритул до вирішення проблем XXI століття.

Можна вже констатувати остаточний відхід, передусім ментальний та економічний, України від Росії. В українському суспільстві усвідомлення його сталося на наших очах і, схоже, супроводжувалося відчуттям полегшення: нарешті залишається в минулому шизофренічна роздвоєність ідентифікації, бере гору чесна визначеність. У хворому російському суспільстві цей процес емансипації тільки-но розпочався. Як офіційна ідеологія РФ, так і масова свідомість розглядає українців уже не як частину своєї спільноти, а радше як ворогів, котрим треба помститися за руйнацію звичної картини світу. Це влучно зауважила днями Оксана Забужко: «А всі помітили, що з початком бойових дій ми для нападників стали вже не «холь», а «укр»? Дискурс змінився, нас «підвищили рангом». На місце смішного, дебілкуватого тубільця-салоїда («младшого брата») в імперській свідомості з'явився таємничий, грізний «укр», який чомусь замість «растворять ворота» й наливати б'є в морду. [...] «Укри» — це і є, по факту, визнання української незалежності: кінець колоніального міфу. [...] Це антиколоніальна війна, так. А Революція гідності — лиш один із її псевдонімів». Перемога — питання часу. Після неї відбудеться завершення формування нових цивілізаційних викликів і виникне потреба в нових відповідях на них» [5].

Щоденні втрати кращих бійців на передовій, вторгнення російської армії та загроза захоплення Півдня Донеччини у багатьох викликають нібито законне питання — чому влада вперто вживає застарілу назву АТО? Втім, ніхто не замислюється до яких наслідків призведе офіційне визнання, що на Сході триває відкрита україно-російська війна? Зі школи всі знають, що війна буває громадянська, або вітчизняна з загарбниками. У громадянській, яку в деяких випадках ще називають національно-визвольною, воюють між собою громадяни однієї держави. Це найбільш братовбивчий конфлікт, де гинуть за свої погляди вже після того, як нормальні політичні методи дали збій.

«Не думаю, що події на Донбасі - це громадянська війна. Навіть до початку бойових дій сепаратистів підтримували за різними даними від 10% до 30% населення. А після того, як «сепари» взяли до рук щедро даровану Росією зброю і почали гинути люди, їх дії підтримують менше 5% (хоч об'єктивно опитування, звісно ж, ніхто за таких умов провести не зміг). Відповідно, якщо це війна - то війна з загарбниками. Тим більше і Україна, і багато країн ЄС та США заявили про введення колон російської регулярної армії в районі Новоазовська. Відтак, виглядає, що війну треба назвати україно-російською, або вітчизняною, як для нас. Тож пропоную без емоцій порівняти військовий потенціал української та російської армії, раз існує стільки патріотичного запалу оголосити вже відкриту україно-російську війну, щоб зрозуміти наслідки своїх дій (табл. 1 та 2).

Таблиця 1
Загальні дані про збройні сили з відкритих джерел [3]:

Рід військ	Україна	Росія
Загальна кількість армії	160 000	1 000 000
Наземні (сухопутні) війська	74 379	395 000
Військово-повітряні сили	Дані про ВПС у окремій таблиці	
Військово-морські сили	15 000	142 000
Прикордонні війська	48 000	Немає даних
Національна гвардія	60 000	0
Повітряно-космічна оборона	0	150 000
РВВС	0	120 000
ВДВ	1 бригада у складі сухопутних військ	35 000

Таблиця 2
Дані про кількість бойових літаків військово-повітряних сил [3]:

Літак	Призначення	Кількість літаків	
		Україна	Росія
МіГ-29	Винищувачі	80 (40 на зберіганні)	282
МіГ-31	Винищувачі	0	252
Су-27	Винищувачі	45	400
Су-30	Винищувачі	0	9
Су-35С	Винищувачі	0	10
Су-24М	Бомбардувальники фронтові	25	164
Су-34	Бомбардувальники фронтові	0	26
Су-24МР	Розвідники	20	Немає даних
Су-25	Штурмовики	40	241
Ту-160	Стратегічні бомбардувальники	0	16
Ту-96МС	Стратегічні бомбардувальники	0	64
Ту-22М3	Дальні бомбардувальники	0	150
Загальна кількість		250	1614

Загальна чисельність російської армії рівно у 6,25 рази більше чисельності Збройних сил України. Це, звісно ж, не означає, що кожному українському стрільцеві треба вбити понад 6 ворогів. Частина чисельності припадає на роди військ, які існують у російській армії і повністю відсутні у нас: ракетні війська стратегічного призначення (ядерні сили) та війська повітряно-космічної оборони. Проте російські сухопутні війська також є чисельніші, ніж українські наземні - у 5,31 рази. Навіть якщо додати 60 000 бійців Національної гвардії в нашу користь, кожному українському бійцю доведеться перемогти понад 5 ворогів-росіян. Врахуємо, що у сучасній війні до безпосереднього збройного контакту часто навіть не доходить - солдат убивають раніше, ще на місці дислокації. Так, Град та артилерія б'є з відстані 20-30 км, тобто з-за горизонту. Не зайве нагадати, що в 2012 Україна володіла 315 установками типу Град. На озброєнні ж Росії, де вони й виробляються на заводі в Пермі, зараз є 2 500 систем залпового вогню БМ-21. Ще більшу дальність має фронтова та стратегічна авіація. Зокрема, відомо, що бойові завдання в зоні АТО виконують українські літаки, що вилітають за 250-300 км з військового аеродрому під Миргородом. Загальна кількість бойових літаків України до початку конфлікту (дані з Вікіпедії) - 250 одиниць. Це досить чимало, та й за останні кілька місяців наші пілоти здобули безцінний бойовий досвід, що дозволяє їм

демонструвати дива майстерності та влучності на наднизьких висотах. Проте загальна кількість бойових літаків у Росії більша у 6,4 рази. На 25 українських бомбардувальників Су-24М та 40 штурмовиків Су-25 у випадку війни полюватимуть 282 російських МіГ-29 плюс 252 МіГ-31 та ще й 400 винищувачів Су-27. Наслідки таких боїв неважко передбачити. І навіть 120 українських винищувачів МіГ-29 та 40 Су-27 нашу бомбардувальну авіацію ефективно не захистять.

Власне, до використання авіації також може не дійти. Росія володіє другим за потужністю ядерним потенціалом в світі і хоч ніколи не застосовувала його на практиці, але можливість, що це станеться вперше в україно-російській війні відкидати не можна. Ядерну зброю вважають зброєю стримування. Не на випробуваннях вона була використана лише один раз у 1945 році Сполученими Штатами проти Японії. З історії відомо, що після 2 ядерних вибухів, якими були знищені два міста Хіросіма та Нагасаки, Японія капітулювала і війна закінчилася. Звичайно ж Україна надто близько знаходиться від Росії і у випадку ядерного удару по містах Сходу чи Києву, радіаційного ураження обов'язково зазнає територія Росії. Тим більше, що циклони у Східну та Центральну Україну, рухаючись за годинниковим стрілкою, несуть повітря з Росії, відносячи потім нагріте повітряні маси на Білорусь та Москву. Однак, метеорологи знають, що циклони Західної України, як правило не доходять до території Російської Федерації, якщо не рахувати Калінінградської області. А радіаційне забруднення Польщі та іншої Європи у Москві мало кого хвилює. Тим більше, що радіоактивний йод, який є основним елементом в результаті реакції розпаду збройового плутонію, повністю розщепиться за 32 дні. Ядерний удар по Львову або Тернополю лише на перший погляд є цілком неможливим для Путіна. Якщо це колись зробили США, чому цього не може зробити безумець, що розв'язав війну на Сході Європи? Питання чи станемо ми продовжувати бойові дії втративши Тернопіль, або Львів є риторичним. Тож зваживши всі «за» та «проти» час зрозуміти, що хоч на Сході України й точиться справжня війна, але відкритою війною між Україною і Росією її оголошувати вкрай небезпечно. Це може зробити тільки безумець, який з пістолетом наважиться на бій з танком. Честь і слава нашим воїнам, що захищають Вітчизну в зоні АТО. Однак вони мають повернутися переможцями і живими у незруйнований рідний дім. За Україну можна померти, але за Україну також треба жити» [3].

Російській політолог Владімір Пастухов в своїй статті із символічною назвою - «Україна - это Польша XXI» пише:

«Надо свыкнуться с мыслью о том, что Украина в том виде, в каком мы привыкли ее видеть в течение последних двадцати лет, перестала существовать. Украинская государственность, скорее всего, возродится в иное время, в других границах и с новым политическим содержанием. Для этого должны сформироваться условия, которых сегодня нет, и которые, по всей вероятности, появятся нескоро. С одной стороны, в самой Украине должны появиться элиты, не связанные ни идеологически, ни организационно с теми кланами, которые привели страну к экономическому и политическому банкротству. С другой стороны, во внешнеполитической «битве за Украину» должна наступить какая-то пауза. Рассвет Украины парадоксальным образом зависит теперь от заката России. Аннексия Крыма - это не локальный конфликт, и у этой проблемы нет частного решения. Выход из этого кризиса будет связан с реформированием всего существующего мироустройства. Крымом исторически закончился XX век... Украина - это Польша XXI века. Просто буферная зона между Россией и Западом сместилась на вос-

ток. Ничего хорошего Украину в связи с этим не ждет. Предложение Москвы провести переговоры по Украине в «четырёхстороннем формате» с участием в них помимо правительства Украины представителей сепаратистов из восточных регионов лишь подтверждает нацеленность России на раздел Украины в качестве компромисса в ее отношениях с Западом. Похоже, для Украины, как и для Польши в XVIII веке, наступают тяжелые времена. Украинскому национальному государству выпало появиться на свет в ненужном месте и в ненужное время. Ему предстоит стать разменной монетой в торге России с Западом.

Много сказано и написано об агрессии России по отношению к Украине (которая, безусловно, не ограничивается Крымом). Однако мало говорится и пишется о том, почему эта агрессия оказалась настолько успешной. Все предыдущие годы Украина своей внутренней и внешней политикой провоцировала эту агрессию и облегла задачу потенциального агрессора. Если национализм России продолжает оставаться архаичным, а национализм Запада приобрел «постмодернистские» черты, то украинский национализм оказался инфантильным. Украина двадцать лет сидела на пустой цистерне с бензином, бросая спички в припарковавшийся рядом полный бензовоз. Так же, как и Россия, Украина не смогла создать дееспособное государство после краха советской империи. По размаху коррупции украинская государственность, пожалуй, даже превзошла российскую действительность. Но, в отличие от России, опирающейся на спасительную нефтегазовую подушку, Украина не могла себе такого государства позволить. Что позволено владеющему «Газпромом», не позволено владеющему «Нафтогазом». Украине коррупция оказалась не по карману, и она превратилась в государство-банкрот. В этом плачевном состоянии ей и пришлось вступить в войну с Россией.

Но и это только полбеда. Настоящая же беда состояла в том, что украинские элиты так и не смогли конструктивно разобраться со своей национальной идентичностью. Как и во многих других странах, только что политически освободившихся от колониальной зависимости, но весьма далеких от реальной экономической независимости, в Украине успехи национально-государственного строительства измерялись почти исключительно тем, насколько она преуспела в дистанцировании от России. Это создавало опасную иллюзию того, что, чем дальше от России, тем лучше. Несмотря на все публичные уверения в «братской дружбе», иллюзия эта активно культивировалась в сознании «национально ориентированных» слоев украинского общества. Масштаб реальной зависимости Украины от России, прежде всего, во всем, что касалось поставок газа и нефти, был недооценен. Разрабатывались изначально тупиковые политические стратегии, основанные на том, что желаемое повсюду выдавалось за действительное. Общественному мнению внушалась мысль о том, что со дня на день с зависимостью от России будет покончено, что Украину обкрадывают, что без российских ресурсов и без российского рынка украинская экономика может прожить. Общество, самолюбие которого постоянно было уязвлено, охотно в эти фантазии верило. Запад эти иллюзии охотно поддерживал. Все тщательно избегали обсуждать суровую и неприглядную реальность, состоящую в том, что Украина на многие годы привязана к российской экономике стальными трубами трубопроводов, и никаких разумных альтернатив поставкам российских энергоносителей в ближайшей перспективе Запад создать не сможет.

Внешняя и внутренняя политика Украины на протяжении двух десятилетий (вне зависимости от того, какое правительство ее осуществляло) была сплошной авантюрой, в основании которой лежал типично рус-

ский, а вовсе не украинский, расчет на «авось». Кстати, в этом смысле Леонид Кучма был намного адекватней своих последователей, он, по крайней мере, хорошо понимал, что мечты сбываются только у «Газпрома». Украине нужен был свой Иван Калита, а ею правили сплошные Лжедмитрии. Частью этой авантюристической политики были игры с русским языком, на котором говорило до трети населения страны. При том, что в реальности никаких особых проблем ни в быту, ни на работе русскоговорящие украинцы не испытывали, вокруг этой темы всегда сохранялось какое-то искусственное напряжение. Элементарное национальное чванство, не имеющая под собой никаких оснований кичливость не позволяли пришедшей к власти в Киеве новой элите принять единственно разумное решение об обеспечении прав русскоязычного населения и тем самым снять внутреннее напряжение. И даже в первые, самые напряженные дни после революции Рада, вместо того, чтобы снять напряжение, предпочла полить костер соларкой, проголосовав за совершенно иррациональное решение об отмене регионального статуса русского языка. В конце концов, Украина откинула себя в гражданскую войну, а Россия не преминула воспользоваться этой ситуацией для того, чтобы решить за счет Украины свои внутренние проблемы и удовлетворить имперские амбиции. Если она не потерпит в столкновении с Западом быстрого и сокрушительного поражения (а на это мало что указывает), то рано или поздно Западу придется искать временный компромисс с Россией, делая передышку в войне. Этот компромисс может быть достигнут только ценой раздела Украины. Первый раздел Украины уже состоялся — к России отошел Крым. Следствием второго раздела (неважно, случится ли это сейчас или через несколько лет) может стать присоединение к России всего юго-востока страны. В результате третьего раздела Украина может вообще де-факто перестать существовать как независимое государство» [1].

Така стаття не могла не викликати дискусії на форумі, тому наведемо декілька висловлювань, які відображають загальний фон дискусії:

Григорій Ржешевський (Московський енергетический институт): «Аналогія з Польшею основана виключительно на зовнішньому сходстві. Возврат земель історической Росії (якщо тільки він прийде, в чім можна сумніватися), не має нічого загального з поздне-середньовіковим розділом земель ослабленого сусіда, з котрим к тому ж до цього воевали століттями. К тому ж, як би не ослабла Україна, достатньо змінення її конституції в плані федералізації (як в США, Швейцарії і мн. др.) і ніякої розділу не буде актуальним. А Крим тут взагалі ні при чім. Здець було просто отыграно назад нелепе недорозуміння з передачею Криму Україні в рамках когдато єдиного державства. (Історическими правомірно називати землі, приналежавші нашим предкам, а Крим був російським ще при житті мільйонів росіян)». Эльмира Кожаева (Російський державний соціальний університет): «Совершенно верно!» Nikolay Kozurev (Ростовський Державний Університет): «А как насчет Курил, Кёнигсберга?» Евсей Бельмесов: «Я правильно вас понял: в советском Госплане в пятидесятые годы сидели существе дебилы?» Евсей Бельмесов: «Если Украина - это Польша XXI века применительно к тридцать девятому году, то кто тогда, позвольте узнать, нацистская Германия?» [1].

Антон Геращенко: «Вторжение регулярной российской армии Путина в Украину - свершившийся факт! Путин де факто переводит Украину на военное положение, специально в тот час, когда Президент Украины подписал Указ о роспуске Верховной Рады и проведе-

нии досрочных выборов, что делает не возможным введение военного положения де-юре. Многие аналитики и граждане недоумевали, почему Президент не вводил в Украине военное положение еще в июне или в июле и почему не вносил а Раду долгожданный вопрос о ратификации соглашения об Ассоциации с Евросоюзом? Сейчас после свершившегося роспуска Рады, я могу сказать свое личное мнение, - потому, что Путин через своих агентов влияния в Верховной Раде сделал бы все чтоб за эти два решения не хватило хотя бы одного голоса. Нужно было бы дать миллиард - он бы дал. Нужно было бы дать пять - дал бы пять.

Будем говорить прямо, в этой Верховной Раде как было до Майдана, так и после, было всего лишь 170-180 патриотически и проукраински настроенных депутатов. Остальные - это были или коммунисты или кандидатуры отсеянные и согласованные Януковичем и его семьей. Только когда 18-20 февраля 2014 г. на улицах Киева реками полилась кровь - лишь 229 депутатов из 450, решились зарегистрироваться, чтоб остановить кровавое безумие. Как справедливо отметил Борис Немцов - Путин нарушил все что только можно было нарушить и в том числе Конституцию РФ. Он ввел войска в Украину без решения Совета Федерации, также как это делал его кумир Адольф Гитлер - начинал войны без объявления войны. Сегодня не дни триумфа Путина. Напротив это дни его поражения. Он проигрывает развязанную им войну, так же как Гитлер войну с СССР и странами Большой коалиции. Также как и Наполеон, решивший, что он не победим и забыв, что он всего лишь человек. Сейчас пробил тот час, когда Европа, США, Канада и другие страна цивилизованного мира должны показать с кем они - с Тираном и Агрессором Путиным, или с демократической Украиной, которая сбросила оковы своего Тирана и хочет пойти рука об руку с европейской цивилизацией. Чтоб остановить Путина странам ЕС и в первую очередь Германии нужно принять решение об отказе от закупки в России нефти, газа, леса и других природных ресурсов. Прекратить выдачу любых кредитов, а еще лучше заморозить активы российских государственных компаний как спонсоров терроризма - на налоги уплаченные ими покупается пули которые убивают наших солдат и мирных граждан. Это мгновенно поставит Путина на край экономической пропасти, за которой рано изжил поздно последует пропасть политическая. Если не в состоянии сделать это все вместе - то это будет экзамен для каждой страны Европейского Союза по отдельности. Если мы услышим прямой отказ от экономической помощи нам со стороны стран ЕС, то по крайней мере оставим свои иллюзии на этот счет если они у кого то были. (О прямой военной помощи я даже не заикаюсь. Это не реально!) Но и государство Украина должно без промедления показать свою позицию по отношению к агрессии России. Разорвать дипломатические отношения с Российской Федерацией. Ввести де факто военное положение без юридических ухищрений и провести полную мобилизацию всех имеющих в наличии военных, экономических и кадровых ресурсов для проведения военных действий по выдворению войск РФ из Украины. Публично обратиться персонально к каждой стране от которых мы хотим получить помощь с просьбой нам ее оказать и таким образом определится с кем эта страна - с Украиной, с агрессором или ее хата с краю? Уверен, что как и на Майдане только в Единстве наша сила! А опора Президента на мудрый и сильный народ Украины - залог нашей Победы над Агрессором! С нами Правда! С нами Бог! Слава Украине!» [2].

Останні події кінця серпня 2014 р. остаточно поховали надію на швидке завершення війни. "Парад

полонених" у Донецьку змусив усю країну здригнути-ся в пориві образи й ненависті. І відразу, як на замо-влення, ця ненависть знайшла собі застосування — за численними свідченнями, кілька батальйонних тактичних груп російських регулярних формувань перетнули український кордон біля Новоазовська. На даний момент українська армія укріплює Маріуполь, а жителі Донецька, Луганська й інших міст Донбасу, контрольованих силами "ДНР", оговтуються після масованих обстрілів і змиряються з думкою, що кошмар затягується. Кривавий кошмар, який забирає дедалі більше життів мирного населення.

День 28 серпня 2014 р. може згодом дістати назву "кривавий четвер". П'ятнадцять загинув цивільних за один день — такого за всю нетривалу історію облоги Донецька ще не було. Крім того, під землею застрягла сотня гірників шахти імені Засядька, коли в результаті обстрілу цього району було пошкоджено високовольтні лінії, і підприємство залишилося без енергопостачання. На щастя, усіх їх благополучно підняли на поверхню. На поверхню, де розгортається повномасштабна гуманітарна катастрофа. Понад сотня населених пунктів без електроенергії, половина Донецької області — без води через перманентні пошкодження об'єктів водопостачання. Де "лежить" банківська система. Де в магазинах іще є продукти, але вже майже немає дефіцитних препаратів в аптеках, а по лікарнях лежать сотні поранених осколками мін і снарядів мирних жителів. Де лікарі — ті, що ще залишилися, діляться між собою останніми залишками медикаментів, включаючи найпростіші антисептики та знеболюючі засоби. Де "швидка" виїжджає тільки до поранених, залишаючи без уваги — з об'єктивних причин! — дуже часті тепер виклики на інфаркти й інсульти.

Де бойові дії стають цілком буденною причиною зупинки громадського транспорту. Де провести ніч у підвалі — звичайна річ. А добрий ранок — це коли вранці з'ясуєш, що у твоєму мікрорайоні після нічної артилерійської дуелі відключилися вода й світло, зате саме у твій будинок не було жодного прямого влучення. А зовсім добрий — це коли сміливі водії вантажівок і селяни з передмістя відразу після обстрілу завозять хліб, молоко й овочі в магазин біля твого дому. У забитий фанерою, але який іще працює. Де лінія фронту — це вулиця, на якій минуло твоє дитинство. Де тепер не бігають пустуни, а рухаються притискаючись до стін люди з автоматами. Де життя завмирає з настанням темряви, і мертву тишу порушує тільки віддалений гуркіт розривів. Тут, на території офіційно не оголошеної війни, яка триває вже півроку, усе ще живе багато людей, які залишаться до самого кінця. Хоч яким він буде. З різних причин. Наприклад, уперто відмовляються від пропозицій евакуюватися старенькі. Мовляв, роки наші вже не ті, щоб поневірятися. Когось приковує до місця хвороба. Когось — обов'язок, особистий чи професійний.

Хтось, зрештою, не може виїхати просто тому, що бої навколо його дому тривають практично безперервно — як на окраїнах Донецька чи в околицях Горлівки, Шахтарська й Тореза. Коли навколо бахають міни й розлітаються з гучним тріском, тікати страшно й не хочеться. Хочеться сховатися і нікуди не виходити, поки це все не закінчиться. Більше того, багато хто повертається у свої оселі, втомившись десь далеко чекати розв'язки. Рейсові автобуси йдуть у Донецьк переповнені. Бо довго сидіти в таборі для біженців неможливо. Навіть якщо на новому місці тобі співчувають і намагаються допомогти, що буває, на жаль, не скрізь і не завжди. Бо ніхто на офіційному рівні не вимовив слів "гуманітарна катастрофа" і не спитав себе, де й на що житимуть люди, які втекли від війни. А милосердні співгромадяни можуть дати найнеобхідніше в критичній ситуації — прихисток і їжу, але не можуть дати

планів на завтрашній день, не замінять повноцінного життя з улюбленою роботою, облаштованим побутом для себе й дітей, упевненості в завтрашньому дні, спокійної старості. Усього цього немає й у Донецьку, але їхати більше нікуди. На державному рівні, здається, переможні настрої після контрастну бойовиків, появи на сцені регулярних російських частин і провалу переговорів у Мінську змінилися ніяковою паузою. Дві головні проблеми сьогодні — "як закінчити війну на Донбасі?" і "що потім робити з Донбасом?" — повисли в повітрі.

А тим часом відповіді потрібні. І "віддати й забути" — це не відповідь узагалі. Бо, крім уже цілком відчутної катастрофи гуманітарної, десь на обрії увиразнюються обриси й катастрофи техногенної, збиток від якої перевершить усі воєнні руйнування й наслідки Чорнобиля разом узяті. Якось випускається з уваги, що ареною боїв став регіон із найвищим техногенним навантаженням у Європі. Перенасичений промисловими підприємствами, кожне з яких без постійного нагляду стає джерелом величезної небезпеки. Не тільки для Донбасу. І не тільки для України. Донецькі шахти, які навіть виробили запаси вугілля, продовжують працювати. Навіщо? Бо потрібно постійно відкачувати ґрунтові води й метан, який накопичується в підземних порожнинах. Тепер уявімо, що охоплені війною (яку чомусь ніхто досі офіційно не називає "війною") регіони повністю залишаться без електроенергії. Це означає, що ґрунтові води почнуть підніматися на поверхню. Разом із метаном. Колись посушливий степовий край стане величезним отруйним болотом. А це вже катастрофа екологічна. У центрі Європи, у XXI столітті. Хтось згадує про те, що на кожному водопровідному вузлі, яких тільки в Донецьку — дев'ять, і на кожній фільтрувальній станції зберігаються запаси рідкого хлору для знезараження води? На водопровідному вузлі за нормативами — тонна, на станціях — більше. При контакті з повітрям витік тонни рідкого хлору — це отруйна хмара, яка гарантовано вбиває все живе в радіусі 3-5 км. І пощастило тому, від кого відведе миттєву смерть роза вітрів. А вода, що залишилася без очищення? Це епідемія цілком середньовічних хвороб, про які у благополучних суспільствах уже й думати забули: холера, дизентерія, кишкова паличка та інші. І ця загроза вже окреслюється хоча й не в масових масштабах, але цілком виразно. У донецькому гуртожитку, де скупчено проживають так звані внутрішні біженці (люди, які мігрують у межах однієї агломерації з більш небезпечних районів у менш небезпечні), діти раптом почали "падати" один за одним із температурою під сорок. Виявилося, що спека, перебої з водою, харчами та необхідною для холодильників електроенергією зробили свою справу — спалах кишкових інфекцій.

Склади токсичних відходів. На жаль, Україна не настільки багата, щоб, подібно до країн "золотого мільярда", облаштовувати могильники в третьому світі, на чужій території. Всі небезпечні залишки промислового виробництва зберігаються тут-таки, під боком. Колись проблемою національного масштабу стала утилізація отруйних відходів на одному-єдиному підприємстві — Горлівському казенному хімічному заводі. Потім понад рік регіональна влада шукала можливість вивезти з тоді ще мирного Слов'янська залишки білого фосфору. Проте кількість хімічно небезпечних об'єктів вимірюється сотнями. Кожен з них — бомба уповільненої дії, що чекає свого часу. Кожна може забрати сотні й тисячі життів, не розбираючи політичних поглядів, нашивок на формі й ступеня особистої провини. Так, ці фактори накладають додаткові обмеження на дії української армії. Не можна наступати безоглядно й масштабно. Не можна для певності змести все перед собою артилерією та авіацією. Спокуса перекрити недоліки тактичної гнучкості й прогалини в підготовці військ

тоннами снарядів, які б'ють кудись по квадратах, велика. Однак у даному випадку роботи цього не можна. Бо це не тільки питання збереження інфраструктури на території, які були й залишаються невіддільною частиною України. Не тільки питання зменшення кількості жертв серед мирного населення. Це й спосіб уникнути масштабної техногенної катастрофи сучасності, яку можна буде порівняти з трагедією на Фукусімі-1 і розливом нафти у Мексиканській затоці» [4].

Києву слід допомагати, у тому числі і зброєю, переконаний польський інтелектуал, історичний лідер польського дисидентства Адам Михник, пише Андреа Таркуїні в статті, опублікованій в газеті La Repubblica. "Пропозиції Путіна небезпечні і неприйнятні: це нова доктрина Брежнєва по обмеженому суверенітету, - говорить Адам Михник, передає Цензор.НЕТ з посиланням на Инопресу. - Так само, як Україна не має права диктувати закони Москві по структурі Російської Федерації, так і Росія не має права вказувати іншим країнам, як організувати свою адміністративну структуру. Це ще одне порушення українського суверенітету з боку Путіна. Пропозиція наводить на думку про створення такого собі другого Придністров'я, щоб отримати можливість дестабілізувати і контролювати українську державу" [8]. "Путін сподівається, що кошмар затяжної війни, анархія і ризик поразки Західної України злякає Захід і змусить його прийняти його пропозиції. Така стратегія Путіна", - вважає Михник. Польський історик переконаний, що довгострокові стратегічні плани російського президента - взяти Україну під свій контроль і перетворити її на державу-васала. "Він хоче реконструювати Російську імперію, СРСР з Москвою в центрі, в оточенні повністю залежних провінцій і консулатів. Разом з Євразійським союзом можна говорити про відновлену радянську модель. Доктрина Путіна - це адаптація "Доктрини Брежнєва" про право Червоної армії втручатися всюди, де існує загроза соціалізму", - говорить Михник, нагадуючи про вторгнення в Чехословаччину в 1968-му. "Відповідно до доктрини Путіна Росія втручатиметься там, де виникає загроза росіянам, а що мається на увазі під цією загрозою, вирішує Москва. Це відкриває двері для майбутніх воєн всюди, де живуть росіяни: країни Балтії, Казахстан, навіть Фінляндія", - упевнений Михник. "Я не знаю, чи здатні санкції зупинити Путіна, але якщо ми, європейські і західні країни, не спробуємо його зупинити, то ми розкриємо двері імперській російській політиці і дамо сигнал про прийняття політичного курсу на агресію і анексію". Михник рекомендує "повністю змінити своє відношення до Путіна, який здійснює політику загрози проти усього Євросоюзу". "Путін не може бути партнером на переговорах: він завжди хоче діяти з позиції сили. Ми повинні серйозно віднести до питання надання допомоги Києву будь-якими можливими способами, у тому числі здійснюючи військові поставання для збройних сил України", - вважає польський історик [8].

Президент Польщі Броніслав Коморовський у своєму виступі з нагоди 75-ої річниці початку Другої світової війни порівняв президента РФ з Гітлером і призвав західні країни не повторювати помилок минулого. Про це він заявив, виступаючи на заходах, присвячених річниці початку Другої світової війни, повідомляє Цензор.НЕТ з посиланням на Гордон. Коморовський попередив західних лідерів про імперські амбіції Путіна і призвав їх не повторювати політику "уміротворення" Гітлера, яку Франція і Великобританія проводили до початку війни. Раніше

Путіна з Гітлером порівнювали і інші західні політики. У тому числі президент Литви Даля Грибаускайте, британський принц Чарльз, міністр фінансів ФРН Вольфганг Шойбле і багато інших [9].

1 вересня 2014 р. Польща відзначила скорботну дату - 75-у річницю початку Другої світової війни, самої кровопролитної в історії людства. Цьому 1 вересня печалі додало й те, що в Європі цього дня знову йде війна - тільки не в Польщі, як в 1939-му, а в сусідній з нею Україні, а в ролі агресора виступає не гітлерівська Німеччина, а путінська Росія. І передісторія двох воєн, і поведінка агресорів дуже схожі між собою.

«Как известно, к Второй мировой войне привел не только пакт Молотова-Риббентропа, но и долго проводившаяся Англией и Францией политика "умиротворения" нацистской Германии, кульминацией которой стало Мюнхенское соглашение. В качестве предлога к войне Гитлер использовал будто бы угнетенное положение немецкого меньшинства в Польше и необходимость его воссоединения с "фатерляндом". Путин для оправдания агрессии выдвинул тезис о будто бы угнетенном положении русских и русскоязычных в восточных областях Украины, где им якобы угрожает запрет говорить на родном языке. А еще придумал некую Новороссию, которая и не Украина вовсе. И то ли она хочет воссоединиться с Россией, то ли желает создать какое-то фактически независимое государство под протекторатом России. В действительности ничего подобного и близко нет. На востоке Украины, особенно в Донецкой и Луганской областях, русский язык абсолютно господствует - в подчиненном положении здесь всегда находился язык украинский. Новороссии же как административно-территориального образования никогда не существовало, а все те области, которые Путин включает в состав Новороссии, в советское время неизменно входили в состав Украины. И, как показывали соцопросы до кризиса, в восточных областях, в том числе в Донецкой и Луганской, абсолютное большинство населения было против присоединения к России или создания каких-то новых государств.

Есть у российского президента и свое "ноу-хау". Оказывается, российские военнослужащие воюют в Донбассе, находясь в отпусках. Правда, в отпуск они уходят почему-то целыми батальонами, бригадами и дивизиями, с танками, "Градами", артиллерией и прочим штатным вооружением и боевой техникой, даже с самолетами. Фюреру вот не пришло в голову послать своих "отпускников" освободжат "угнетенных соотечественников" в польской Силезии и Померании. Он своих солдат по крайней мере не унижал. Это только российские офицеры заводят своих солдат в Украину под видом учений. А те узнают, что находятся на чужой земле, только тогда, когда по ним стреляют украинские танки. И погибших хоронят в безымянных могилах, и врут на голубом глазу, что погибли они на учениях в Ростовской области. А те, кто попадает в плен, должны говорить, что они, дескать, заблудились и перешли границу случайно. Правда, последнюю партию российских десантников украинцы захватили под самым Иловайском, где непрерывно идут бои и куда "по ошибке" никак не зайдешь. А вот до хорошо срежиссированной провокации типа глейвицкой Путин пока не дорос. Все пока ограничивалось обстрелами российской территории артиллерией сепаратистов, России же предоставленной. Но факт остается фактом: российская армия вошла на территорию Украины. Россия является агрессором. И россияне должны сознавать, что наша страна напала на соседнюю страну и что сегодня в положении поляков сентября 1939 года выступают украинцы.

Почему же Путин в Донбасс ввел регулярную армию? Потому что он очень не любит проигрывать. А взятая украинской армией Донецка и Луганска и в России, и в мире расценили бы как поражение Кремля. Людские же ресурсы сепаратистов близки к полному истощению, и их срочно потребовалось заменить на фронте российскими солдатами. Причем их приход на фронт фактически не скрывался лидерами "ДНР" и "ЛНР". Еще в середине августа было заявлено, что на фронт направлены 1200 ополченцев, прошедших четырехмесячную подготовку на территории России. Военные эксперты сразу сообразили, что речь идет о двух батальонных тактических группах российских десантников, которые тотчас были зафиксированы украинскими военными в районах Донецка и Луганска. А непосредственно перед нынешним "контрнаступлением" российской армии было объявлено, что ополченцы сформировали еще три бригады из тех своих бойцов, которые прошли в России четырехмесячную подготовку. В бригаде обычно насчитывается около 2 тысяч человек. В последние дни украинцы зафиксировали, что против них, не считая спецназа ГРУ, действуют как минимум две воздушно-десантные и две танковые дивизии, а также две мотострелковые бригады российской армии. Слово "дивизия" тут не должно никого дезориентировать. Дело в том, что бывший министр обороны Сердюков перевел российскую армию на бригадную систему, а его преемник Шойгу, восстанавливая советские традиции, переименовал бригады в танковых и воздушно-десантных войсках в дивизии. Но по численности они все равно остались бригадами. Так что, по всей вероятности, на Украине сегодня воюют не менее 10 тысяч военнослужащих регулярной российской армии. Их число в ближайшее время может возрасти до 15-20 тысяч - примерно такой была максимальная численность ополченцев, которым теперь, очевидно, будет отводиться лишь вспомогательная роль. По оценкам же некоторых украинских экспертов, сейчас только на территории ДНР находятся не менее 8 тысяч российских военнослужащих.

Неудачи украинских войск во многом объясняются тем, что операция проводилась без учета возможности массированного вторжения российских войск. Украинские генералы не концентрировали силы на немногих решающих целях, наносили удар растопыренными пальцами, а не сжатым кулаком, стремились не уничтожить, а вытеснить врага, в том числе и для того, чтобы минимизировать потери среди мирного населения. В результате украинские группировки были очень растянуты и соединялись с тылом узкими, часто простреливаемыми коридорами. На этих позициях украинцы не могли и не предполагали обороняться, а лишь рассчитывали в скором времени успешно завершить АТО. В боях с ополченцами эти просчеты не играли принципиальной роли, так как сепаратисты значительно уступали украинским военным и в боеспособности, и в уровне управления. Но когда началось широкомасштабное наступление российской армии, часть украинских сил оказалась в окружении, а другой пришлось спешно отступить на более подходящие для обороны позиции. Дальнейший ход боевых действий в Донбассе зависит от поведения Путина. Он может оставить численность российских войск на Украине на уровне 15-20 тысяч, а всей группировки, вместе с уцелевшими ополченцами, - 25-30 тысяч человек. Тогда украинские войска, ведя активную оборону, но оставив мысль об освобождении Донецка и Луганска, могут продержаться в течение нескольких месяцев, неся примерно равные потери с российскими войсками. Потом они неизбежно вынуждены будут пойти на перемирие из-за истощения сил. В этом случае расчет Путина будет строиться на том, что Запад Киеву не поможет, а Порошенко, осо-

знав неизбежность проигрыша, пойдет на "заморозку конфликта", то есть смирится с существованием непризнанных ЛНР и ДНР, которые будут такими же квазигосударствами под полным контролем России, как Приднестровье, Абхазия и Южная Осетия. Между тем Путин будет продолжать дестабилизировать Украину (в том числе диверсионно-террористическими методами), надеясь привести к власти в Киеве марионеточное пророссийское правительство.

Есть и другой, еще более опасный вариант. Путин может использовать более многочисленную группировку российских войск - до 50-60 тысяч человек. Тогда украинская армия сможет сопротивляться не долгие месяцы, после чего территория Украины будет оккупирована российскими войсками, а в Киеве сядет какая-нибудь кремлевская марионетка. Оба этих варианта несут совершенно катастрофические последствия для существующей системы международных отношений. Под угрозой агрессии, почти как в 1939 году, оказываются все постсоветские республики и Восточная Европа. Для того чтобы предотвратить подобные сценарии на Украине, у Запада остается совсем мало времени. Но пока действуют Обама и Меркель, Олланд и Кэмерон больше напоминают поведение Чемберлена и Даладье в Мюнхене и до него. В сентябре 1939 года Англия и Франция не оказали непосредственной помощи Польше отчасти по той причине, что знали о секретном протоколе к советско-германскому пакту и о том, что в Польшу вот-вот вторгнется Красная Армия. Возможно, сегодня волю Запада в какой-то мере парализует страх перед полномасштабной российско-украинской войной, которая фактически уже начинается. Даже призыв Евросоюза не ввел немедленно третий уровень санкций, а отложил его введение на неделю. И есть опасность, что все ограничится запретом российской икры и водки. США, также признав российское вторжение, пока не торопятся вводить такие санкции, которые, как обещал американский президент, будут разрушительными для финансовой системы России. И до сих пор не идет речи о военной помощи Украине. Если Евросоюз и НАТО еще промедлят в этих жизненно важных для мира вопросах, они рискуют превратиться в бессильную Лигу Наций, так и не сумевшую предотвратить Вторую мировую войну» [11].

Історик Станіслав Кульчицький розповів журналу «Український Тиждень» [7] про те, чому в українців після Першої світової війни не було шансів зберегти свою щойно створену державу і чому не вдалося стати гравцями світової поствоєнної політики. А також про те, хто насправді профінансував більшовицький переворот у Російській імперії і які плоди Великої війни ми й досі пожинаємо через століття після її початку. **У. Т.: Перша глобальна війна вплинула якщо не прямо, то опосередковано на все, що відтоді траплялося з людством. Як змінилися за 100 років дві основні характеристики України – величина її території і кількість населення?** - У 1914 році на політичній мапі Європи такої країни, як Україна, не існувало. Були українські землі у складі двох імперій: Російської та Австро-Угорської. На підставі переписів, проведених на рубежі XIX і XX століть, демографи визначили той ареал, на якому українці переважали сукупну чисельність усіх інших національностей, а потім загальну чисельність населення в його межах. Виявилось, що етнографічна Україна містилася на території 739 тис. км², а її населення становило понад 46 млн осіб (зокрема, українців – 32,7 млн, росіян – 5,4 млн, євреїв – 3,8 млн, поляків – більш як 2 млн, німців – 871 тис.). Якби етнографічна Україна існувала як держава, то була б однією з найбільших у Європі. Вона мала істотно більшу територію, ніж тогочасна Німеччина (541 тис. км²) і навіть Австро-

Угорщина (673 тис. км² включно з українськими землями в її складі). Перша світова війна послужила безпосередньо причиною розпаду Російської та Австро-Угорської імперій. На карті Європи з'явилися дві українські держави – Українська Народна Республіка і Західноукраїнська Народна Республіка, які в січні 1919 року задекларували об'єднання в єдину соборну Україну. Їм обом не судилося вижити в ті часи, але на мапі Європи все ж таки з'явилася радянська Україна. Внаслідок рішень Тегеранської конференції очільників держав антигітлерівської коаліції (а не в результаті реалізації пакту Молотова – Ріббентропа, як прийнято думати) західноукраїнські землі на законних підставах увійшли до складу радянської України, а Польща одержала територіальну компенсацію за рахунок переможеної Німеччини. - **У. Т.: Наскільки відрізнялися територія і населення етнографічної України початку XX століття від сучасних параметрів Української держави?** – Ми втратили південні райони Курської та Воронежської областей, Східний Донбас із Приазов'ям (Таганрог), Кубань і західні райони Ставропілля, так зване Закарзоння (Посяння, Підляшшя, Холмищина, Лемківщина) – загалом 135 тис. км². Але найбільшою виявилася загибель людей у результаті репресій комуністичного режиму, що постав у Росії після революційних подій, зумовлених передусім впливом Першої світової війни. Були колосальні втрати від обох світових воєн, було і є тривале зниження народжуваності, проте ці чинники властиві й іншим країнам Європи. Однак Україна перебувала в епіцентрі комуністичних репресій, які мали різні форми – від депортацій до геноциду 1932–1933 років. Унаслідок дії всіх чинників населення на початок 2014-го зменшилося до 45,4 млн осіб проти більш як 46 млн на початку XX століття. Його сукупний природний приріст за століття був поглинутий втратами. За цей час територія Великої Британії не змінилася, а її населення зросло із 47 млн до 62 млн осіб, тобто в 1,3 раза. Територія Німеччини зменшилася на 72 тис. км² після Першої і на 112 тис. км² після Другої світових воєн, але її населення збільшилося з 56 млн до 82 млн осіб, тобто майже в півтора раза. – **У. Т.: Чому Україна не була запрошена на Паризьку мирну конференцію, яка виробила й затвердила в 1919-1920 роках мирні договори з Німеччиною, Австрією, Угорщиною, Болгарією і Туреччиною?** – Тому що УНР вийшла з війни, коли підписала 9 лютого 1918 року в Брест-Литовську мирний договір із державами німецького блоку - перший сепаратний мирний договір у цій війні. - **У. Т.: УНР виникла в листопаді 1917 року. Тоді національні окраїни колишньої Російської імперії стали трансформуватися в незалежні демократичні держави. Чи можна вважати, що УНР була окупована Росією, коли до влади в Петрограді прийшли більшовики?** – Передусім більшовики окупували Росію. Уряд Владіміра Леніна взяв на себе місію відновлення імперії. Але радянська імперія мала зовсім інший політичний фундамент, ніж традиційна імперія Романових. У червні цього року (2014 р. – В. Л.) мені випало взяти участь у міжнародній конференції у Варшаві, присвяченій передумовам Великої війни 1914-1918 років. Виступив із доповіддю про те, як вождь більшовиків розробляв план повалення царизму і встановлення диктатури власної партії в ситуації Великої війни. Остання назрівала впродовж тривалого часу. У 1879-му був укладений австро-німецький договір, спрямований проти Франції та Росії, а в 1904-му виник наступальний союз Англії й Франції (Антанта), до якого в 1907-му приєдналася Росія. Отже, передбачити зіткнення обох коаліцій було не так важко. Ленін відштовхувався від появи в російській революції 1905–1907 років рад як органів самоуправління страйкуючого пролетаріату. Він задумав витіснити звіти представників інших партій, зробивши клоном власної партії, інститу-

ційно відділити ради від неї хоча б наявністю в них безпартійних депутатів — так званих співчуваючих, а потім перетворити на органи влади. У квітні 1917-го вождь більшовиків повернувся з еміграції до революційного Петрограда з гаслом «вся влада — радам!» Після жовтневого перевороту постала держава, у якій влада належала радам (згадаймо звичне словосполучення «радянська влада»). У вигляді рад більшовики здійснювали управлінську владу. У вигляді політичної партії вони являли собою інструмент диктатури вождів і навіть не були присутні в перших радянських конституціях. Однією з важливих функцій компартійних комітетів був добір кандидатів у ради з числа більшовиків і «співчуваючих», а також проведення виборів до радянських органів влади. Якими «вільними» були ці вибори, досі пам'ятають мільйони людей.

Без викладеного вище стверднати або заперечити відповідь на запитання про окупаційний характер радянської влади в Україні була б непереконливою. Але тепер можна відповісти на це кількома реченнями. Подвійна природа влади, яку назвали радянською, давала можливість будувати комуністичну імперію у вигляді спочатку конституційно незалежних радянських республік, а з 1923 року — у вигляді «Союзу нерушимих республік свободних» (з офіційного гімну СРСР). «Непорушність» забезпечувалася по компартійній лінії. Будована на засадах «демократичного централізму», Комуністична партія Радянського Союзу перетворювала «вільні республіки» на монолітну державну структуру. Здійснюючи в країні, надзвичайно багатій на людські й природні ресурси, політичну та економічну диктатуру, вожді КПРС трансформували її в одну з двох наддержав. Армія УНР не мала жодних шансів успішно протистояти Червоній армії. Власне, перша здебільшого просто «перетекла» в другу. Адже в ході жовтневого перевороту Ленін проголосив декрети про мир і землю, а в наступні місяці вони були реалізовані. Це вже потім більшовики розпалили своїми соціально-економічними перетвореннями громадянську війну й стали колективізувати селянські господарства. Робітничий клас в Україні був переважно російський, а українські селяни й солдати так само були уражені вірусом комунізму, як і російські. Кремль підсунув українцям замість знищеної УНР незалежну радянську республіку. Окупаційний присмак такого «підсовування» був цілком нівельований українізацією. Не «петлюрівською» українізацією, як уточнив Іосіф Сталін у 1932 році, а більшовицькою. На шию українського народу був накинутий зашмор, але росіяни в Україні та поза її межами мали такий самий. І співали в унісон: «Я другой такой страны не знаю, где так вольно дышит человек». У. Т.: **Успіх більшовиків у російській революції на Заході пов'язують із грошима, які вони одержували від кайзера Вільгельма II. Це факт чи історичний міф, спрямований на компрометацію ленінської партії?** — Це факт, але не розумію, чому він мусить компрометувати вождів більшовиків. Лев Троцький у спогадах дуже нервово доводив абсурдність теми про німецьке золото. Більшість сучасних російських істориків мудро мовчать, і лише одиниці (наприклад, Станіслав Тютюкін) ідуть слідами Троцького, наражаючись на презирливі посмішки західних учених. Підсумкові дані про німецьке золото опублікував один із керівників Соціал-демократичної партії Німеччини Едуард Бернштейн у вранішньому випуску партійної газети «Форвертс» від 14 січня 1921 року. Він повідомив, що в 1917–1918-му більшовики одержали для захоплення й утримання влади з німецького воєнного фонду понад 50 млн золотих марок, що еквівалентно більш ніж 9 т золота. Кайзерівський уряд співпрацював із більшовиками в затягненні та заплутуванні процедур передачі грошей і не вимагав від них нічого конкретного. Наприклад, відомостей шпигунського характеру. Ме-

тою кайзера була підривна діяльність у країні, з якою Німеччина воювала, і вона успішно реалізувалася. Після Другої світової війни архіви Міністерства закордонних справ Німеччини стали доступні, й це дало можливість підтвердити, що більшовики отримували німецькі дотації. Статс-секретар (фактичний міністр закордонних справ) Ріхард фон Кюльман заявляв: «Тільки одержуючи від нас істотну постійну допомогу (за різними статтями й через різні джерела), більшовики спромоглися створити свій головний орган — газету «Правда» — і провадити через нього енергійну пропаганду, а значить, розширити первинно вузьку соціальну базу своєї партії». Суперник Леніна Александр Керенський у серпні 1920-го заявив у Парижі з приводу німецького золота: «Роль Леніна як людини, пов'язаної в липні й жовтні 1917 року (в дужках додаю, що в цих місяцях більшовики зробили спочатку провальну, а потім успішну спробу захопити владу) з німцями, їхніми планами і грошима, не підлягає будь-якому сумніву. Але я повинен також визнати, що він не агент у «вульгарному» розумінні. Він мав свою мету, заперечуючи одночасно будь-яке значення моралі в питанні про засоби, які ведуть його до цієї мети». Врешті-решт золото Вільгельма II відгукнулося йому в листопаді 1918-го, коли був змушений тікати з Берліна. Соціальна революція, яку він розпалював у Росії руками Леніна, наздогнала його в Німеччині.

Наприкінці хотілося б навести текст статті Сергія Грабовського з газети «День» від 5 вересня 2014 р. з промовистою назвою «Вітчизняну війну закінчено, забудьте, на черзі — капітуляція України?»:

«Події останніх місяців стали для нас хоча й не оголошеною, але справжньою війною. Вона, можливо, так і увійде в історію як Вітчизняна війна чотирнадцятого року. Війна проти зовнішньої агресії. За Україну, за її волю, за честь і славу, за народ. За Незалежність. "Вітчизняна" вона тому, що на захист Батьківщини піднялися всі — від малого до старого. Боротьба за перемогу стала всенародним рухом, справою всіх і кожного. Переконали: битва за Україну, за Незалежність завершиться для нас успішно — завдяки загальнонаціональній солідарності, помноженій на мужність та героїзм наших воїнів... Очевидно, що в зримій історичній перспективі над Україною постійно, на жаль, буде військова загроза. З цим не лише треба навчитися жити. До захисту Незалежності треба постійно бути готовими... Ми повинні, обов'язково повинні постійно зміцнювати нашу армію». Це — з виступу Президента Порошенка на параді на честь 23-ї річниці Незалежності України 24 серпня 2014 року.

«Не секрет: п'ята колона складається з десятків нібито народних депутатів. Тільки вони представляють інтереси явно не того народу, який їх обирав. Хіба таке можна терпіти?! Хіба так можна виграти війну... Позачергові парламентські вибори — частина мого мирного плану. Ключовий його елемент — політичний діалог з Донбасом. З ким, вибачте, говорити? З незаконними збройними формуваннями спілкуватися можна лише за допомогою сили, поки вони не склади зброї... Ті, кого Донбас оберє своїми депутатами через два місяці — отримають мандат довіри й право представляти регіон в його контактах з центральною владою». А це — зі звернення Президента України щодо дострокових парламентських виборів 26 жовтня.

Уважно прочитали? Тепер — цитати зовсім іншого змісту.

«Президент підкреслив, що наразі ситуація у Донецькій і Луганській областях досягла тієї межі, коли «вже не можна буде нічого змінити», тому сторони мають сісти за стіл переговорів. «Треба зупинити все і розпочати дипломатичний формат переговорів», — наголосив Глава держави». Це новина з президентського

сайту від 30 серпня, зветься вона «Президент наголошує на необхідності врегулювання ситуації на Донбасі шляхом переговорів».

«Перше завдання – це мир. Сьогодні о 5 ранку, у зв'язку з різницею у часі, ми говорили з Президентом Путіним про те, яким чином ми можемо зупинити жорсткі процеси. Не можна заперечувати те, що люди мають перестати гинути», - заявив Президент.

Петро Порошенко підкреслив, що миру в Україні хочуть всі громадяни, тому він боротиметься за мир. *«Народ України на сто відсотків «за», політики – хочуть погратися у війну. Але я хочу сказати, що не дам це зробити. Ми маємо спільно боротися за мир».* Це – новина з президентського сайту від 3 вересня.

«Україна ніколи не хотіла війни, втопилася від війни і буде робити все можливе, щоб на її землю прийшов мир, заявив Президент України Петро Порошенко журналістам після п'ятитсторонньої зустрічі з Прем'єр-міністром Великої Британії Девідом Кемероном, Президентом США Бараком Обамом, Канцлером Німеччини Ангелою Меркель, Прем'єр-міністром Італії Маттео Ренці та Президентом Франції Франсуа Оландом. «Перший крок до миру - це припинення вогню, це рішучі дії, які сприятимуть роззброєнню, загальнонаціональному діалогу, прийняттю відповідних законодавчих актів, які принесуть довготривалу стабільність в окремі райони Донецької та Луганської областей», - сказав Президент». А це – інформація з президентського сайту від 4 вересня 2014 року.

Інакше кажучи, про Вітчизняну війну 2014 року Президент уже не згадує, про перемогу над терористами – також, і про неможливість переговорів із ними – теж. У свою чергу, лідери терористів заявили про свою готовність до перемир'я і до врегулювання на Донбасі, але на певних умовах. Не хочу нав'язувати читачам жодних висновків, тільки зверну увагу на те, що зміст та інтонація президентських виступів і заяв істотно змінилася після майже двогодинної розмови віч-на-віч з Володимиром Путіним 26 серпня у Мінську та – остаточно – після кількох телефонних розмов з лідером Росії.

А тепер – фрагменти з останніх листів до мене добре обізнаного російського колеги (прізвище зі зрозумілих причин не називаю): *«Порошенко на грани капітуляції, т. е. прийняття плану Путіна. Этого допустит ни в коем случае нельзя. Нужно дружное выступление Майдана и как можно больше народа, буквально сегодня-завтра, с требованием противостоять российской агрессии и не сдаваться, поставит решительных людей во главе армии (если есть такие генералы или хотя бы полковники). Иначе Вы лишитесь армии (после перемирия она развалится) и будете оккупированы и получите марионеточного президента. Надо заставить Порошенко бороться... Порошенко, мне кажется, вменяемый, ему не хочется политической смерти. Его можно заставить, если нажать народом и армией. Хорошо бы вместо него Пилсудского, но есть ли он у вас? Нужно твердое выступление, в том числе генералов, против перемирия. Русские войска не так сильны, это надо внушить армии и народу... Еще 1000-1500 «грузов 200», и в России может произойти перелом».*

А на завершення – ще одна новина з сайту Президента Порошенка: *«За визначний особистий внесок у розвиток вітчизняного футболу, піднесення міжнародного спортивного авторитету України, багаторічну*

плідну професійну діяльність постановляю: Нагородити орденом князя Ярослава Мудрого III ступеня СУРКІСА Григорія Михайловича - віце-президента УЄФА». Це – указ № 703/2014, 3 вересня 2014 року.

Цікаво, чи буде нагороджений і чим конкретно Леонід Кучма у разі підписання ним 5 вересня у Мінську акту про перемир'я з терористами, тобто про фактичну капітуляцію України?» [12].

Список використаних джерел

1. Пастухов В. Украина – это Польша XXI века // [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://polit.ru/article/2014/04/14/ukraine/>
2. Антон Герашенко. Вторжение регулярной российской армии Путина в Украину - свершившийся факт!// [Електронний ресурс]. - Режим доступа: http://censor.net.ua/news/299970/v_dnr_utverjdayut_chno_za_nih_voyuet_4_tsyachi_rossiyan_est_i_nyneshnie_voennye_kotorye_vmesto_otpuska/sortby/tree/order/desc/page/1#comments
3. Уколов В. Чому влада має називати війну скромно – АТО? http://censor.net.ua/resonance/300339/chomu_vlada_ma_nazivati_vyinu_skromno_ato
4. Шибалов Є. Пролонгація війни // [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://gazeta.dt.ua/internal/prolongaciya-viyuni-.html>
5. Ворс С. 1914–2014. Український рахунок // Тиждень. – 2014. - №31. – С. 14-16.
6. Польские интеллектуалы призвали ЕС не повторять ошибки 1939 года и остановить агрессию Путина // [Електронний ресурс]. - Режим доступа: http://censor.net.ua/news/300477/polskie_intellektualy_prizvali_es_ne_povtoryat_oshibki_1939_goda_i_ostanovit_agressiyu_putina
7. Малко Р. Станіслав Кульчицький: «Приріст населення України за століття був поглинутий втратами» // Тиждень. – 2014. - № 31. – С. 16-17.
8. Адам Михник: "Путин хочет восстановить советскую империю. Украине нужно помочь любыми возможными способами" // [Електронний ресурс]. - Режим доступа: http://censor.net.ua/news/300748/adam_mihnik_putin_hochet_vosstanovit_sovetskuyu_imperiyu_ukraine_nujno_pomoch_lyubymi_vozmojnymi_sposobami
9. Коморовский предупредил Запад об имперских амбициях Путина и сравнил его с Гитлером // [Електронний ресурс]. - Режим доступа: http://censor.net.ua/news/300654/komorovskiy_predupredil_zapad_ob_imperskih_ambitsiyah_putina_i_sravnil_ego_s_gitlerom#_blank
10. Грабовський С. Друга світова війна і нинішня Україна: до болю знайомі сюжети // [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://uainfo.org/blognews/385839-druga-svtova-vyna-ninshnya-ukrayinado-bolyu-znayom-syuzheti.html>
11. Соколов Б. Почему Путин ввел регулярную армию на Донбасс? // [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://uainfo.org/blognews/385683-rochemu-putin-vvel-regulyarnuyu-armiyu-na-donbass.html>
12. Грабовський С. Вітчизняну війну закінчено, забудьте, на черзі – капітуляція України? // [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://www.day.kiev.ua/uk/blog/politika/vitchiznyanu-viyunu-zakincheno-zabudte-na-cherzi-kapituluyaciya-ukrayini>